

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ТИМОШЕНКО ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 334.012.46 : [339 : 368]

**НЕКОМЕРЦІЙНІ ФОРМИ СТРАХУВАННЯ НА СВІТОВОМУ
ФІНАНСОВОМУ РИНКУ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії та прикладної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Пантелеймоненко Андрій Олексійович
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
професор кафедри економічної теорії і прикладної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Циганов Сергій Андрійович
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних фінансів

кандидат економічних наук
Баглюк Юлія Борисівна
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (м. Вінниця)
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри економіки підприємства

Захист відбудеться «30» червня 2017 р. о 13 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи 6, ауд. № 234.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий «_____» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації. Сучасний етап розвитку світового фінансового ринку характеризується посиленням інтеграційних процесів, що відкривають нові переваги і можливості для країн, які прагнуть досягти ефективного функціонування власних фінансових ринків. До числа таких країн, безумовно, належить і Україна. Проте скористатися таким потенціалом у повній мірі вона зможе за умови розширення спектру існуючих фінансових установ за рахунок тих, що з позитивного боку вже показали себе в світовій практиці.

Суттєвому розвитку українського фінансового ринку, зокрема, його страхового сектору, може сприяти поява некомерційних страховиків у різних організаційно-правових формах. Це не тільки матиме стимулюючий вплив на його розвиток, а й наблизить якість страхових послуг до стандартів, передбачених «Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами». Всебічне вивчення зарубіжного досвіду функціонування на міжнародних страхових ринках товариств взаємного страхування і страхових кооперативів набуває особливого значення у контексті потенційних можливостей його застосування на українському ринку, де діють переважно страхові акціонерні компанії. Їх незацікавленість в обслуговуванні клієнтів з високими страховими ризиками та недостатньою платоспроможністю обмежує доступ до страхових послуг широкого кола потенційних клієнтів і викликає недовіру суспільства до фінансових інститутів у цілому. Впровадження в Україні страхового захисту на некомерційній основі може стати одним із чинників підвищення ефективності страхування, що забезпечить вітчизняному фінансовому ринку конкурентоспроможність і подальшу інтеграцію у світове господарство.

Концептуальні засади розвитку світового фінансового ринку та ринку страхування, як його складової, процеси інтеграції України до системи світогосподарських зв'язків і міжнародного страхового співтовариства висвітлено у працях таких зарубіжних вчених, як В. Берг, Дж. Глаубер, А. Манес, В. Нордхаус, Д. Норт, К. Пфайффер, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Р. Холлі та вітчизняних науковців В. Базилевича, Ю. Баглюк, В. Гончаренка, Н. Гончаренко, О. Довгаль, О. Козьменко, Л. Руденко-Сударевої, О. Мозгового, А. Румянцева, С. Циганова, В. Фурмана та ін., роботи яких стали підґрунтям для дисертаційного дослідження.

Безпосередньо проблематиці некомерційних форм страхування як економічного явища, присвячено переважно праці зарубіжних авторів: П. Баттілані, Ц. Галора, Дж. Карсона, Д. Майерса, Дж. Мідора, М. Дж. Макнамари, М. Форстера, Л. Хуга, Ф. Чеддеда, Н. Адамчук, В. Дадькова, Є. Івашкіна, І. Логвінової, С. Скакуна, К. Турбіної та ін. Окремі теоретичні, економічні та правові аспекти страхування на некомерційній основі знайшли відображення в роботах українських вчених: А. Адамова, О. Віленчука, В. Мачуського, С. Навроцького, А. Пантелеймоненка, П. Стрельбіцького, Ю. Ушкаренко, Т. Чухрай.

Обмежена кількість наукових праць вітчизняних учених, в яких розглядається зарубіжний досвід некомерційних форм страхування в рамках його застосування на українському страховому ринку як частини світового фінансового ринку, обумовило вибір теми дослідження, визначило мету, завдання та основні напрями роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна

робота виконана в рамках науково-дослідної держбюджетної теми кафедри міжнародної економіки «Сучасні процеси глобалізації: рушійні сили, мегатренди, суперечності» (номер державної реєстрації 0113U006220) та теми «Україна у міжнародному кооперативному русі: проблеми теорії і практики» (державний реєстраційний номер 0112U001080) ВНЗ закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». У межах зазначених тем досліджено вплив глобалізаційних процесів на тенденції розвитку некомерційних форм страхування та обґрунтовано стратегію їх розвитку на українському фінансовому ринку в умовах євроінтеграції.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження некомерційних форм страхування на світовому фінансовому ринку та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування оптимальної моделі їх функціонування в Україні для забезпечення ефективної страхової політики держави в умовах її євроінтеграційних спрямувань.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– з'ясувати теоретико-методологічні засади некомерційного страхування як системи економічних взаємозв'язків у контексті еволюційного розвитку міжнародних економічних відносин;

– виявити основні організаційно-правові форми некомерційного страхування, характерні для міжнародних страхових ринків, принципи й особливості їх діяльності та відмінності від акціонерних страхових компаній;

– розкрити особливості методичних підходів до оцінювання економічної ефективності некомерційних форм страхування на основі наукових положень зарубіжних вчених-економістів;

– визначити місце некомерційних страхових організацій на міжнародних страхових ринках та чинники, що сприяють їх конкурентоспроможності, розглянути принципи державного регулювання їх діяльності у розвинених країнах;

– проаналізувати галузевий аспект функціонування некомерційних страхових організацій та роль міжнародних і національних асоціацій взаємного і кооперативного страхування у забезпеченні їх розвитку;

– показати фактори впливу глобалізаційних тенденцій на некомерційні форми страхування та визначити перспективи їх подальшого розвитку;

– з'ясувати причини відсутності некомерційних страхових організацій на вітчизняному фінансовому ринку та наслідки його структурної деформованості у наданні страхових послуг, визначити наявні умови впровадження некомерційних форм страхування в Україні в рамках євроінтеграційних процесів;

– сформулювати концептуальні підходи до регулювання некомерційної страхової діяльності в Україні, адаптовані до норм європейського законодавства;

– запропонувати моделі некомерційної страхової підтримки суб'єктів господарювання (малого підприємництва та фермерських господарств) з урахуванням реальних умов економіки України.

Об'єкт дослідження: процес функціонування некомерційних форм страхування як суб'єктів світового фінансового ринку у контексті глобалізаційних тенденцій.

Предмет дослідження: теоретичні, організаційно-економічні та науково-практичні аспекти некомерційного страхування як системи економічних відносин на світовому фінансовому ринку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися основні положення теорії міжнародних економічних відносин, сучасні методи наукового пізнання, методи економіко-математичного моделювання, обрані відповідно до мети і задач дослідження, що дозволило реалізувати його концептуальну єдність. Системно-структурний і системно-порівняльний методи застосовувалися для розкриття сутності некомерційного страхування як системи економічних відносин (п. 1.1); структурно-функціональний – для визначення специфіки діяльності некомерційних форм страхування (п. 1.2, 1.3); методи групування і економіко-статистичного аналізу – для оцінки некомерційних страхових організацій, як суб'єктів світового фінансового ринку (п. 2.1, 2.2); метод Ісікави дозволив виявити чинники впливу фінансової глобалізації на некомерційні форми страхування (п. 2.3). На основі SWOT-аналізу визначено умови й перспективи розвитку некомерційних страхових товариств в Україні (п. 3.1); методи прогнозування і кореляційно-регресивного аналізу використовувалися при дослідженні вітчизняного страхового ринку з метою виявлення доцільності впровадження моделей некомерційного страхового захисту та оцінки їх економічної ефективності (п. 3.1, п. 3.3).

Інформаційна база дослідження ґрунтується на законодавчих актах, нормативно-правових документах і статистичних даних з питань некомерційного страхування України, матеріалах Європейського парламенту, аналітичних звітах Міжнародної федерації кооперативного і взаємного страхування (ICMIF), Асоціації взаємних страхових компаній і страхових кооперативів у Європі (AMICE), Американської асоціації кооперативів і товариств взаємного страхування (AAC/MIS), Японської об'єднаної Асоціації страхових кооперативів (JCIA), публікаціях українських і зарубіжних вчених, матеріалах інтернет-видань.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад дослідження некомерційних форм страхування як важливого інструменту здійснення страхового захисту, обґрунтуванні необхідності їх впровадження в Україні для забезпечення збалансованої страхової політики держави в умовах інтернаціоналізації світової економіки. Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

вперше:

– проведено комплексне дослідження некомерційних форм страхування як суб'єктів страхового сектору світового фінансового ринку, доведена їх економічна ефективність, яка виявляється у позитивній динаміці розвитку після світової фінансової кризи, і навіть випередженні комерційних страховиків за окремими показниками, збільшенні обсягу й диверсифікації пропонованих послуг, підвищенні попиту суспільства на них, що дало можливість обґрунтувати доцільність впровадження некомерційних страхових організацій на вітчизняному фінансовому ринку та розробити моделі некомерційного страхового захисту суб'єктів господарювання (малого підприємництва й фермерських господарств), які можуть стати підґрунтям для формування в Україні системи некомерційного страхування;

удосконалено:

– сутнісну характеристику некомерційних форм страхування, функціонуючих

на міжнародних страхових ринках, шляхом уточнення й систематизації базових принципів діяльності (економічних, організаційно-управлінських і соціальних), що дозволило з'ясувати їх відмінності від комерційних страхових компаній за такими ознаками, як мета і характер діяльності, база членства, особливості управління, законодавче регулювання, і на цій основі обґрунтувати специфіку функціонування і конкурентні переваги у забезпеченні страховим захистом своїх членів;

– понятійно-категоріальний апарат дослідження авторським визначенням терміну «некомерційне страхове товариство», яке пропонується трактувати як спеціалізовану економічну організацію, засновану на неприбутковому характері страхових угод, солідарній відповідальності за результати страхової діяльності, демократичному управлінні та контролі з боку членів-страхувальників, що розкриває принципи функціонування некомерційних страхових організацій і вказує на необхідність окремого режиму регулювання їх діяльності;

– науково-методичний інструментарій оцінки ефективності некомерційних форм страхування, що відрізняється від існуючих методик поєднанням показників фінансової надійності (здатності виконувати зобов'язання з відшкодування страхових збитків своїх членів) та організаційної ефективності (результативності соціальних й управлінських заходів) і дозволяє враховувати двоїстий характер їх економічної природи як некомерційних і фінансових організацій.

набули подальшого розвитку:

– теоретичне обґрунтування некомерційного страхування як специфічних страхових відносин у системі світового господарства, які відзначаються формуванням страхового фонду за рахунок внесків учасників, наданням страхових послуг без орієнтації на прибуток та розподілом матеріальної відповідальності за страховими зобов'язаннями між членами, кожен з яких, являючись рівноправним користувачем і співвласником, поєднує обов'язки страхувальника і страховика, що у сукупності з акціонерним страхуванням сприяє цілісності й гармонійному розвитку світового фінансового ринку;

– характеристика впливу глобалізаційних процесів світової економіки на функціонування некомерційних страхових організацій, що визначають тенденції їх розвитку: уніфікацію і стандартизацію страхового законодавства стосовно НСТ, зміну ними правового статусу шляхом трансформації в акціонерні або гібридні (комбіновані) форми страхового підприємництва з метою доступу до ринку капіталу, формування міжнародних страхових альянсів за участю взаємних страховиків, модернізація традиційних видів страхових послуг;

– організаційно-економічні засади обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків між відсутністю некомерційних форм страхування на вітчизняному фінансовому ринку та його структурною деформованістю, що виявляється у монополізації ринку комерційними страховиками, нерозвиненістю конкурентного середовища, неможливості альтернативного вибору потенційними страхувальниками найбільш оптимальної для них форми страхового захисту, наслідки якої необхідно враховувати при формуванні державної політики розвитку національного страхового ринку;

– концептуальні підходи до розробки системи державного регулювання некомерційних страхових організацій, які передбачають створення сприятливого

правового, інфраструктурного, конкурентного та інформаційного середовища, що надасть можливість удосконалити вітчизняне законодавство в галузі страхування у відповідності до угоди України з ЄС і стане стимулюючим чинником їх розвитку на вітчизняному страховому ринку як частини фінансового ринку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні прикладних рекомендацій для використання некомерційних форм страхування на вітчизняному страховому ринку, що є важливим елементом фінансової системи країни, як чинника прискорення інтеграції України в ЄС.

Висновки і рекомендації дисертації використано Асоціацією розвитку сільської місцевості Полтавщини при підготовці пропозицій Головному управлінню агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 031-2 від 22.12.2016 р.), Асоціацією кредитних спілок Полтавської області (довідка № 18-01 / 03 від 05.09.2016 р.), в навчальному процесі ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» при викладанні дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародні фінанси», «Міжнародний кооперативний рух» (довідка № 45-15/139 від 20.12.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені у дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто. Наукові праці за темою дисертації написані самостійно.

Апробація результатів дослідження здійснювалась через публікації, які ввійшли складовою частиною у матеріали дисертації та їх оприлюднення на таких науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості економічних процесів в умовах фінансової нестабільності» (м. Львів, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна економічна наука: теорія та практика» (м. Одеса, 2012 р.); XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи економіки в сучасному світі» (м. Київ, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність України: теорії, моделі, механізми» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Донецьк, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-економічний збалансований розвиток України: проблеми та шляхи їх подолання» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Структурні трансформації національних економік в умовах глобалізації» (м. Миколаїв, 2014 р.); Науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 2016, р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Development of Social and Economic Systems in a Global Competitive Environment» (Республіка Молдова, 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображені в 19 публікаціях, з яких 2 видані в іноземних наукових журналах, 7 – у фахових наукових виданнях, 2 – у вітчизняних наукових журналах, 8 – у збірниках тез доповідей міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій за темою дисертації складає 7,3 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 255 найменувань та 3-х додатків загальним обсягом 215 сторінок. Основний зміст дисертації викладено на 186

сторінках друкованого тексту, який включає 31 таблицю і 29 рисунків (схем і діаграм).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи функціонування некомерційних форм страхування**» знайшла відображення сутнісна характеристика некомерційного страхування як способу самоорганізації населення; виявлено існуючі у світовій практиці організаційно-правові форми некомерційних страхових товариств, принципи й механізм їх функціонування та відмінності від акціонерних компаній; визначено особливості методичних підходів до оцінювання економічної ефективності некомерційних страхових організацій.

У ході дослідження генезису некомерційного страхування з'ясовано, що страховий захист на некомерційній основі зародився в галузі міжнародної торгівлі у формі страхової взаємодопомоги, яка передбачала розподіл фінансових збитків одного учасника між всіма іншими без отримання прибутку. В контексті еволюційного розвитку міжнародних економічних відносин розглянуто процес організаційно-правового оформлення некомерційних страхових організацій – товариств взаємного страхування, дружніх товариств, страхових кооперативів, взаємних товариств страхування здоров'я та інших, формування принципів і механізму їх діяльності. Однак у законодавчих документах не всі з них позиціонуються як некомерційні страхові організації.

Узагальнення теоретичних поглядів на некомерційне страхування дало підстави для обґрунтування його концептуальних засад як специфічної форми страхових відносин, що характеризуються відсутністю комерційної складової у взаєминах між учасниками та розподілом між ними матеріальної відповідальності за формування страхового фонду й відшкодування збитків. Страхові організації даного типу пропонується визначати терміном «некомерційне страхове товариство» (НСТ). Аргументом на користь його введення виступає і той факт, що під впливом глобалізаційних процесів деякі некомерційні страхові організації трансформуються в холдингові компанії, залишаючи у своїй назві визначення «взаємна». Термін «некомерційна» більш чітко визначає статус організації.

Проведена у роботі класифікація економічних, організаційно-управлінських та соціальних принципів, що у комплексі формують господарсько-фінансовий механізм некомерційного страхування, дозволила доповнити їх сутнісні характеристики і обґрунтувати на цій основі специфіку некомерційних страхових товариств та відмінності від акціонерних страхових компаній (табл. 1).

Специфіка некомерційних страхових організацій полягає у тому, що: 1) їх члени, формуючи страховий фонд за рахунок власних коштів, фактично стають співвласниками, що надає їм право визначати страхову політику товариства й встановлювати тарифи; 2) колективна власність на страховий фонд зумовлює спільну відповідальність всіх учасників за виплату страхових відшкодувань; 3) метою страхувальників-власників є винятково забезпечення захисту своїх майнових інтересів без отримання прибутку. Враховуючи, що некомерційні страхові

товариства особливо ефективні там, де складно обчислити розмір страхових платежів, вони найчастіше здійснюють страхування тих ризиків, від яких відмовляються комерційні страховики.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз некомерційних і акціонерних страхових товариств

Порівняльні ознаки	Некомерційні страхові товариства	Комерційні страхові компанії
<i>Мета (визначає характер діяльності)</i>	Надання страхового захисту своїм членам відповідно до їх потреб і	Отримання прибутку від клієнтів в інтересах акціонерів
Організаційні відмінності		
<i>Організаційно-правова форма</i>	Товариство взаємного страхування, страховий кооператив.	Акціонерне товариство, товариство з повною відповідальністю тощо
<i>Статус</i>	Неприбуткова організація.	Підприємницька організація
<i>База членства</i>	Об'єднання за професійною чи територіальною ознакою.	Довільна група клієнтів
<i>Власники</i>	Члени-страхувальники	Акціонери
<i>Управління</i>	Обирається на загальних зборах із числа членів-власників.	Здійснюється представниками власників статутного капіталу.
<i>Законодавче регулювання</i>	Страхове та кооперативне законодавство.	Страхове та підприємницьке законодавство
Функціональні відмінності		
<i>Розмір страхових внесків</i>	Гнучка цінова політика. Розмір внесків залежить від кількості страхових випадків і суми здійснених страхових виплат.	Тарифна політика обумовлена пріоритетом інтересів акціонерів. Включення у тариф прибутку збільшує розмір страхової премії.
<i>Відшкодування страхового збитку</i>	Визначається рішенням загальних зборів і може відшкодуватися частково.	Величина страхового відшкодування визначається умовами страхового договору.
<i>Початковий (статутний) капітал</i>	Формується за рахунок внесків страхувальників, залежать від їх кількості та фінансового становища	Визначається законодавчо, формується акціонерами та інвесторами.
<i>Страховий фонд</i>	Створюється з внесків членів і належить їм на підставі співвласності.	Створюється зі страхових премій клієнтів. Прибуток належить страховику.

Джерело: розроблено автором.

На основі визначених відмінностей обґрунтовано переваги некомерційного страхування й доведено, що соціальна спрямованість некомерційних страхових товариств, передусім, відповідає потребам незаможних верств населення: неприбутковість страхових операцій служить економічною передумовою надання страхових послуг за собівартістю; управління страховим фондом дозволяє страхувальникам гнучко розпоряджатися активами організації та посилює мотивацію щодо найбільш раціонального їх використання; правила страхування, відображають безпосередньо інтереси членів.

Узагальнення методичних підходів до оцінки ефективності некомерційних страхових товариств виявило, що існуючі методики не враховують їх двоїстий характер – поєднання некомерційної і страхової організації. Запропоновано оцінювати НСТ за критеріями, об'єднаними у 3 групи: фінансова надійність, організаційна ефективність і стабільність функціонування на ринку, що у комплексі дозволяє визначити дієвість соціальних й управлінських заходів та результативність виконання зобов'язань з відшкодування страхових збитків своїх членів.

Таким чином, аналіз теоретичних основ, принципів і механізму діяльності некомерційних форм страхування дозволяє стверджувати, що вони створюють для своїх членів систему страхового захисту, яка найбільше відповідає їх потребам і фінансовим можливостям та забезпечує прозорість страхових відносин і відсутність протиріч між власниками й страхувальниками, властивих акціонерним компаніям.

У другому розділі «Тенденції розвитку некомерційних форм страхування на світовому фінансовому ринку» визначено місце некомерційних страхових організацій на світовому страховому ринку, що є складовою глобальної фінансової системи, особливості їх державного регулювання у зарубіжних країнах, вплив глобалізаційних тенденцій світової економіки на НСТ та перспективи їх розвитку.

У ході дослідження некомерційних страхових товариств з'ясовано, що у страховому сегменті світового фінансового ринку функціонують переважно дві організаційно-правові форми – товариства взаємного страхування (ТВС) і страхові кооперативи, які утворюють сектор взаємного і кооперативного страхування. Згідно з статистичними показниками Міжнародної федерації кооперативного і взаємного страхування (International Cooperative and Mutual Insurance Federation – ICMIF), названі організації займають майже 30% світового страхового ринку, обслуговуючи понад 960 млн членів у 90 країнах. Загальна вартість активів некомерційних страховиків складає 8,7 трлн. дол. США. За період 2007-2015 рр. сукупна сума страхових премій на світовому страховому ринку зросла на 11,8%, тоді як некомерційних страхових товариств – на 22% і досягла 1,26 трлн. дол. США, що вказує на переважне зростання НСТ за темпами розвитку у післякризовий період.

Аналіз світового фінансового ринку виявив, що тенденції розвитку некомерційних форм страхування доцільно розглядати через дослідження найбільших регіональних ринків, кожен з яких має особливості в організації некомерційної страхової діяльності, сфері надання послуг та нормативно-правовому забезпеченні (табл. 2).

Таблиця 2

Зведені дані основних показників некомерційних форм страхування на регіональних страхових ринках станом на 01.01.2016 р.

Регіони	Кількість взаємних страховиків	Кількість членів (млн. осіб)	Частка некомерційного сектору на ринку, %	Страхові премії (млн. дол США)
Європа	2700	412	31,2	495,953
Північна Америка	1900	340	37,7	483,784
Азія та Океанія	200	148	15,0	257,040
Латинська Америка	150	52	14,0	19,648
Африка	40	8,0	2,0	1,137
У цілому	5080	960	29,3	1,257 562

Джерело: складено автором за даними : ICMIF. Global mutual and cooperative market infographic 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icmif.org/global-mutual-and-cooperative-market-infographic-2016>.

Національні страхові ринки, включені до складу єдиного європейського ринку страхових послуг (ЄЄРСП), суттєво різняться за рівнем розвитку страхових некомерційних товариств. За даними Асоціації взаємних страхових компаній і страхових кооперативів у Європі (Association of Mutual Insurers and Insurance

Cooperatives in Europe, AMICE), найбільший їх відсоток припадає на розвинені західноєвропейські країни. Незначна кількість організацій цього типу в східноєвропейських країнах є наслідком колишньої командно-адміністративної системи (табл. 3).

Таблиця 3

Частка некомерційних страхових організацій у європейському страховому секторі світового фінансового ринку станом на 01.01.2016 р.

Країни	Частка на ринку, %	Країни	Частка на ринку, %	Країни	Частка на ринку, %
Австрія	60,5	Чехія	36,2	Бельгія	16,5
Нідерланди	53,0	Румунія	35,3	Латвія	14,6
Франція	49,7	Фінляндія	34,8	Греція	13,3
Словаччина	47,8	Болгарія	24,0	Швейцарія	11,3
Швеція	47,6	Польща	22,5	Естонія	11,1
Німеччина	47,0	Італія	22,1	Португалія	10,4
Норвегія	46,7	Сербія	21,0	Великобританія	9,8
Данія	46,4	Хорватія	20,4	Росія	9,0
Угорщина	42,8	Литва	19,5	Україна*	3,8
Іспанія	40,4	Словенія	17,1	Ірландія	1,9

* Україна представлена взаємними страховими організаціями у сфері медичного страхування – «лікарняними касами».

Джерело: The market share of Mutual and Cooperative Insurance in Europe // [Електронний ресурс].

– Режим доступу : <http://www.amice-eu.org/Download.aspx?ID=34561>.

Загалом в Європі діють 2700 некомерційних страховиків у різних організаційно-правових формах, що забезпечують страховим захистом понад 412 млн. осіб.

Аналіз північноамериканського ринку показав, що некомерційний сектор становить 37,7% від загального обсягу страхового ринку і після світової фінансової кризи є найбільш швидкозростаючим, досягнувши за розміром страхових премій 475 млрд. дол. США (32,8% від загальної суми страхових премій усіх страховиків). На ньому діють 1900 взаємних і кооперативних страхових організацій, що володіють активами у 2,6 трлн. дол. США і обслуговують понад 340 млн. страхувальників. У тому числі канадський сектор некомерційного страхування представлений 316 компаніями, які надають страхові послуги близько 5,1 млн. членів й отримують 25,4 млрд. дол. США страхових премій.

Статистичні показники страхового сектору східно-азіатського регіону світового фінансового ринку вказують на лідируючу роль Японії. Особливістю некомерційного сектору японського ринку є переважний розвиток страхових кооперативів, які здійснюють близько 85% страхових операцій і обслуговують понад 66 млн. осіб, що становить половину населення країни. Страхова кооперативна система Японії формується за галузевим принципом: кооперативи об'єднуються у Національні страхові федерації, такі як «Zensuikyō» – федерація кооперативів страхування автомобільного транспорту, «ZENKYOREN» – федерація взаємного страхування сільськогосподарських кооперативів, «Kyosuirien» – федерація взаємного страхування рибалок та інші.

Узагальнення світового досвіду державного регулювання некомерційних форм страхування виявило, що європейська модель відзначається регламентацією й

уніфікацією страхового законодавства, особливо в частині розміру гарантійного фонду, фінансового стану та платоспроможності НСТ. Зокрема, Єврокомісією у документі «Взаємні товариства у розширеній Європі» («Mutuals in an enlarged Europe») запропоновано впровадження загальних правових норм шляхом прийняття єдиного Статуту та стандартизації звітності. Перспективи розвитку некомерційних форм страхування, визначені Європарламентом у документі «Роль взаємних товариств у ХХІ-му столітті» («The role of mutual societies in the 21st century», 2011 р.), передбачають опанування ними нових сегментів у сфері страхування та модернізацію видів діяльності, що у короткостроковій перспективі створить рівні конкурентні умови для членів АМІСЕ на загальноєвропейському ринку, у довгостроковій – стане ефективним правовим інструментом для просування моделей взаємного й кооперативного страхування у тих країнах, де їх не існує. Американське законодавство характеризується відсутністю єдиного закону про страхування: взаємні страхові компанії керуються нормативними актами федерального рівня, спрямованими на захист прав споживачів. Уряд Канади підтримує НСТ тільки в частині податкового та пільгового зовнішньоекономічного режиму. Регулювання діяльності японських страхових кооперативів ґрунтується на основі постанов міністерств відповідно до їх галузевої спрямованості.

Дослідження галузевого аспекту функціонування некомерційних страхових організацій дало можливість зробити висновок про те, що їх конкурентні переваги обумовлені широким спектром послуг та обслуговуванням економічних суб'єктів, які мають обмежену платоспроможність та індивідуалізовані потреби у страховому захисті. В Європі широко використовують страхування підприємницьких ризиків малого і середнього бізнесу, майна, транспорту, життя. Діяльність взаємних товариств страхування здоров'я («health mutuals»), що діють у сфері добровільного медичного страхування і обслуговують понад 120 млн осіб, оцінюється урядовими організаціями як додаткова допомога у забезпеченні державних соціальних програм. У США некомерційна форма переважає при особистому страхуванні (пенсій, ренти, здоров'я), страхуванні майна, професійної та цивільної відповідальності. Унікальність канадської практики фермерського страхування сільськогосподарських ризиків полягає у компенсації страхових збитків навіть у випадку великомасштабного стихійного лиха, яку у більшості країн світу виплачує держава. Уряд Канади підтримує НСТ тільки в частині податкового та пільгового зовнішньоекономічного режиму. Японські страхові кооперативи здійснюють не лише страхування життя, а й пропонують незвичні для кооперативів послуги зі страхування власності своїх членів та їх спадкоємців у випадку землетрусу чи іншого стихійного лиха, що робить їх привабливими для населення.

Встановлено, що причини швидкого розвитку некомерційних форм страхування у системі світового господарства зумовлені їх фінансовою надійністю, яка підтверджується гарантованою виплатою страхових відшкодувань; впливом так званих демографічних тенденцій, коли у людей перед виходом на пенсію спостерігається підвищений попит на страхування ренти; зростаючою потребою середніх верств населення у недорогому страховому захисті в умовах перманентної фінансової нестабільності. Це дало підстави стверджувати, що НСТ за своєю ефективністю не поступаються акціонерним компаніям і задовольняють потреби

страхувальників у економічно обґрунтованому страховому захисті.

У ході дослідження з'ясовано, що діяльність некомерційних страховиків координують міжнародні, регіональні й національні асоціації взаємних і кооперативних страхових організацій, найбільш впливовими з яких, крім вище згадуваних ICMIF і AMICE, є також: Міжнародна асоціація взаємних страхових компаній (AISAM), Міжнародна асоціація взаємних товариств страхування здоров'я (AIM), Американська асоціація кооперативів і товариств взаємного страхування (AAC/MIS), американська Національна Асоціація взаємних страхових компаній (NAMIC), Японська об'єднана Асоціація страхових кооперативів (JCIA) та ін. Визначення складу, принципів устрою і основних цілей зазначених асоціацій дало можливість виділити американську і європейську моделі їх формування й встановити мотиви утворення нещодавно виниклих національних страхових асоціацій (таких, як японська JCIA).

Обґрунтовано вплив фінансової глобалізації на розвиток некомерційних страхових товариств, що проявилось у загостренні конкуренції, уніфікації національних страхових законодавств, формуванні міжнародних страхових альянсів за участю взаємних страховиків, зміні ними правової форми шляхом повного чи часткового акціонування. Останнє у зарубіжній літературі отримало назву процесу демутуалізації. На основі аналізу праць Д. Гріффітса, Ц. Галора, Дж. Мідора, М. Форстера, Ф. Чеддеда з'ясована сутність демутуалізації, зовнішні й внутрішні чинники, що її зумовлюють, та методи здійснення. Визначено, що важливою мотивацією цього процесу є перспектива доступу до ринку капіталу.

Доведено, що некомерційні страхові організації зуміли подолати кризу акціонування й демонструють зростання основних показників, які свідчать про збереження ними важливої ролі на світовому фінансовому ринку і наявність значного потенціалу розвитку.

У третьому розділі **«Розвиток некомерційних форм страхування на українському страховому ринку в контексті інтеграції до світового фінансового ринку»** встановлено причинно-наслідкові зв'язки між відсутністю некомерційних форм страхування та ефективністю надання страхових послуг, визначено напрями державного регулювання НСТ, розроблено моделі некомерційної страхової підтримки суб'єктів господарювання (малого підприємництва та фермерських господарств) у рамках євроінтеграційних процесів з урахуванням реальних умов української економіки.

Аналіз страхового сегменту вітчизняного фінансового ринку у межах досліджуваної проблеми дав можливість обґрунтувати висновок про те, що відсутність некомерційного страхування свідчить про його структурну деформованість і вказує на монополізацію комерційними страховиками наслідками якої є: наявність великої кількості фінансово слабких страховиків, використання страхових операцій для вилучення капіталів у тіньовий обіг, низький рівень захищеності населення за основними видами ризиків, необґрунтоване завищення тарифів, значна кількість скарг на страхові компанії, зростання недовіри суспільства до інституту страхування. Як результат, рівень страхового покриття в Україні складає 3-5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 95%.

У ході дослідження встановлено фактори, що стримують розвиток некомерційних форм страхування на вітчизняному страховому ринку, обґрунтовано

чинники, які ініціюють їх розвиток та визначено позитивний макроекономічний ефект від впровадження. На основі SWOT-аналізу виявлено потенційні можливості й ризики некомерційної моделі страхування та запропоновано концепцію розвитку НСТ на вітчизняному ринку (рис. 1).

Рис. 1. Концепція розвитку некомерційних форм страхування на вітчизняному ринку страхових послуг

Джерело : власна розробка автора.

Підґрунтям для розробки концептуальних основ нормативно-правового забезпечення розвитку некомерційних форм страхування стало вітчизняне страхове законодавство й практика європейських країн. Аргументовано доцільність прийняття спеціального закону, що дозволив би діяти у вітчизняній страховій системі двом організаційно-правовим формам – товариствам взаємного страхування і страховим кооперативам. Вони сприятимуть формуванню повноцінного конкурентного середовища, протидіючи монополізму комерційних страховиків. Страхувальники отримують можливість вибору між акціонерною й некомерційною формою страхування. Акціонерні компанії для залучення клієнтів змушені будуть знижувати тарифні ставки та підвищувати якість страхових послуг. У комплексі це створюватиме умови для надання страхових послуг, адекватних міжнародному рівню.

Узагальнення світового досвіду нормативно-правового забезпечення некомерційних страхових товариств сприяло висновку, що їх впровадження на українському фінансовому ринку вимагає визначення стратегії дій названих організацій та місця у сфері макроекономіки, встановлення чітких правил організації і діяльності. Для забезпечення законодавчого поля некомерційного страхування у роботі проведено аналіз національного страхового законодавства, обґрунтовано концептуальні підходи до створення правової бази некомерційних страхових організацій, визначено умови їх функціонування, методи впливу держави, напрями і перспективи розвитку.

Обґрунтовано, що оптимальним варіантом організаційного оформлення некомерційного страхування може стати модель, заснована на застосуванні елементів канадського досвіду, що складається з 3-х рівнів, кожен з яких має відповідні функції, чіткий розподіл між ними, простоту побудови, відсутність труднощів при здійсненні контролю, більш низькі витрати на утримання.

Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між впровадженням некомерційних форм страхування і розвитком страхового ринку дало можливість довести правильність таких апріорних тверджень: 1) розвиток некомерційних форм страхування сприятиме збільшенню ємності страхового ринку та зменшенню його монополізації (концентрації); 2) з появою некомерційних страховиків населення буде краще забезпечене страховими послугами, оскільки матиме альтернативу вибору між акціонерною і некомерційною формами страхування. Для перевірки означених суджень на основі розрахунку показників концентрації ринку (CR), ємності страхового ринку (η) та індексу Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) проведено кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку показників, які обчислено на базі чотирьох основних макроекономічних факторів: чистих страхових премій (ЧП); валових страхових премій (ВП); чистого доходу (ЧД) та активів (А) (табл. 4).

Таблиця 4

Консолідовані звітні дані українського ринку: чистий дохід (η ЧД), чисті премії (η ЧП), валові премії (η ВП), активи (η А) (млн грн)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
(η ЧД)	22 175 220,7	15 529 976,4	н/д	15 03244,7	22 21 956,4	34 2 317,6
(η ЧП),	13 327,7	17 970,0	20 277,5	21 551,4	18 592,8	22 354,9
(η ВП)	23 081,7	22 693,5	21 508,2	28 661,9	26 767,3	29 736,0
(η А)	45 234,6	48 122,7	56 224,7	66 387,5	70 261,2	60 729,1

Джерело: розраховано автором.

За допомогою використання методичного інструментарію, а саме розрахунку коефіцієнту ринкової концентрації, виявлено відображення сукупної частки найбільших учасників ринку за обсягами зібраних премій і коефіцієнту ринкової конкуренції та встановлено рівень монополізації ринку.

Апроксимацію зв'язку нами виконано за лінійною функцією $\hat{y}_x = a + bX$ (1)

Знайдене рівняння регресії матиме вид: $\hat{Y}_x = 21,31 + (-0,019)X$.

Параметри лінійного рівняння регресії знайдено із системи нормальних рівнянь виду:

$$\begin{cases} an + b \sum x = \sum y \\ a \sum x + b \sum x^2 = \sum xy \end{cases} \quad (2)$$

та з допомогою зв'язку між лінійним коефіцієнтом кореляції та параметром b .

$$b = r \cdot \frac{\sigma_y}{\sigma_x} \quad (3)$$

За рівнянням регресії можна зробити висновки, що твердження щодо залежності забезпечення страховими послугами від кількості на ринку страхових компаній у різних організаційно-правових формах є справедливим.

Отже, результати дослідження дозволяють стверджувати, що світові інтеграційні процеси зумовлюють необхідність забезпечення потреб у страховому захисті всіх суб'єктів ринкових відносин. В Україні вже назріли необхідність та умови для розвитку страхових організацій, функціонуючих на некомерційній основі. Впровадження їх у вітчизняну практику з урахуванням світового досвіду й національних особливостей, забезпечить стабільний розвиток фінансового ринку, що сприятиме входженню країни до системи світових господарських зв'язків,

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе наукове завдання удосконалення теоретико-методологічних і науково-методичних основ дослідження розвитку некомерційних форм страхування як суб'єктів страхового сектору світового фінансового ринку та розроблено практичні рекомендації стосовно впровадження організацій даного типу в Україні для формування ефективної системи страхового захисту. Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні висновки і пропозиції:

1. Встановлено, що некомерційні форми страхування є способом самоорганізації населення для отримання страхового захисту на основі колективного формування страхового фонду та взаємного розподілу ризиків. Узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності некомерційної страхової діяльності дало підстави для обґрунтування концептуальних засад некомерційного страхування як специфічної форми страхових відносин. На відміну від більшості наукових підходів до його визначення, доведено, що некомерційне страхування є самостійною економічною категорією, яка відіграє особливу роль у системі економічних взаємозв'язків і характеризується відсутністю прибутку при проведенні страхових операцій та розподілом матеріальної відповідальності за страховими зобов'язаннями між учасниками. З метою змістовного уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження запропоновано авторське визначення терміну «некомерційне страхове товариство», яке відзначається демократичною структурою

управління і контролю та специфічною системою менеджменту, де страхувальники є співвласниками, що виконують функції страховика.

2. На основі аналізу організаційно-правових форм некомерційних страхових товариств розкрито їх характерні, специфічні функції і відмінності від акціонерного страхування. Обґрунтовано, що неприбутковий характер страхових угод визначає базові принципи функціонування НСТ, які у комплексі формують некомерційний механізм страхової діяльності, зумовлюють специфіку організацій даного типу та забезпечують переваги у страховому захисті своїх членів.

3. Проведена систематизація методичних підходів до оцінки економічної ефективності некомерційних форм страхування виявила, що вони не враховують двоїстий характер функціонування НСТ як некомерційної і водночас фінансової організації. Запропоновано систему показників, які комплексно характеризують їх фінансову надійність, організаційну ефективність і стабільність функціонування на ринку з урахуванням специфіки економічних і соціальних завдань.

4. Статистичні показники страхового сектору глобального фінансового ринку вказують на переважний розвиток некомерційних страхових організацій в економічно розвинених країнах Західної Європи, США, Канаді та Японії, що свідчить про ефективність і конкурентоспроможність даних форм страхового захисту. Займаючи майже 30% загального обсягу світового страхового ринку, вони сприяють урізноманітненню моделей страхування в макроекономічному контексті та є додатковим фактором його розвитку. Аналіз державного регулювання некомерційних форм страхування виявив його різноманітність від уніфікації й стандартизації страхового законодавства (в країнах Євросоюзу) до нормативно-правового забезпечення актами галузевих міністерств (у Японії).

5. Дослідження галузевого аспекту функціонування некомерційних страхових організацій сприяло висновку, що за своєю ефективністю вони не поступаються комерційному страхуванню, що підтверджується спектром пропонованих послуг. Конкурентні переваги некомерційних страхових товариств обумовлені спільністю економічних інтересів суб'єктів страхування та потребою страхувальників у отриманні послуг за економічно обґрунтованими цінами. Створені за галузевим принципом міжнародні, регіональні та національні Асоціації взаємного і кооперативного страхування (ICMIF, ACME, AMICE NAMIC, AAC/MIS, JSCA тощо), координуючи діяльність взаємних страховиків, сприяють перетворенню їх на вагомих учасників страхового ринку.

6. Вплив тенденцій фінансової глобалізації та лібералізації світової економіки на страхові організації некомерційного типу проявився у загостренні конкуренції, уніфікації національних страхових законодавств, формуванні міжнародних страхових альянсів за участю некомерційних страховиків, зміні взаємними компаніями правової форми. Трансформація старих й утворення нових організаційно-правових форм НСТ шляхом повного чи часткового акціонування у зарубіжній літературі отримало назву процесу демутуалізації. Встановлено, що важливою мотивацією інституціональних змін некомерційних страхових організацій є перспектива їх доступу до ринку капіталу. Аналіз динаміки розвитку ТВС і страхових кооперативів у післякризовий період свідчить, що вони зуміли подолати

кризу акціонування, демонструють зростання основних статистичних показників і мають значний потенціал розвитку.

7. Відсутність на українському страховому ринку важливого сегменту, який на зарубіжних ринках займають некомерційні страхові організації, вказує на його структурні диспропорції і неефективність страхового захисту, що підтверджується статистичними даними. Монополізація вітчизняного ринку комерційними страховиками негативно позначається на характері й тенденціях його розвитку, знижує рівень конкуренції за споживача, обмежує вибір страхувальниками найбільш оптимальної для них форми страхування. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між функціонуванням на ринку некомерційних форм страхування і ефективністю надання страхових послуг дало підстави для перевірки гіпотези, що впровадження некомерційних форм страхування сприятиме: 1) ємності страхового ринку та зменшенню його монополізації (концентрації); 2) створенню системи страхового захисту, яка найбільше відповідатиме потребам і фінансовим можливостям окремих верств населення; 3) підвищенню якості страхових послуг, оскільки страхувальники матимуть альтернативу вибору між акціонерною і некомерційною формами страхування. За рівнянням регресії зроблено висновок, що твердження щодо залежності забезпечення страховими послугами від кількості на ринку страхових компаній у різних організаційно-правових формах є справедливим.

8. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між відсутністю НСТ на вітчизняному страховому ринку та ефективністю надання страхових послуг, сприяло розробленню концепції розвитку некомерційних форм страхування. Аргументовано, що при формуванні вітчизняної системи нормативно-правового забезпечення некомерційних форм страхування доцільно враховувати західноєвропейську практику державного регулювання їх діяльності. Запропоновані автором концептуальні підходи до розвитку некомерційних страхових організацій на вітчизняному страховому ринку в рамках його адаптації до міжнародних стандартів, передбачають створення сприятливого інфраструктурного, інформаційного й комунікативного середовища для їх функціонування.

9. За результатами дослідження розроблено варіанти економічної моделі організації страхового підтримки на некомерційній основі суб'єктів малого підприємництва та сільськогосподарських товаровиробників. Варіант, де за основу взято канадський досвід, передбачає трьохрівневу структуру управління від низових СКТ до регіональних (обласних) страхових асоціацій та центрального страхового союзу, що надає їм фінансову стійкість і незалежність від державної допомоги. Другий варіант сформовано за принципом страхового пулу – об'єднанням сільгоспвиробників, що мають однорідні страхові ризики й приймають участь у формуванні централізованого страхового резерву. Розглянуто напрями можливої взаємодії страхових кооперативних товариств та кредитних спілок з метою зміцнення їх фінансово-економічного становища.

Узагальнення світового досвіду діяльності некомерційних форм страхування доводить, що їх розвиток на вітчизняному фінансовому ринку може стати стимулюючим фактором для забезпечення його стабільного розвитку та інтеграції до системи світогосподарських зв'язків і міжнародного страхового співтовариства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Публікації у наукових виданнях іноземних держав або у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Тимошенко І. В. Напрями правового забезпечення розвитку некомерційних форм страхування в Україні з урахуванням норм європейського законодавства / І. В. Тимошенко // East European Scientific Journal (Wschodnieoeuropejskie Czasopismo Naukowe). Volume 4 – 2016. – № 1 (5). – С. 37-42.

2. Тимошенко І. В. Международный опыт некоммерческого страхования: перспективы применения в Украине / І. В. Тимошенко // Conferinta Internationalna Stintifico-practica «Dezvoltarea Sistemelor Sociale si Economice intr-un Mediu Competitiv La Nivel Global» («Development of Social and Economic Systems in a Global Competitive Environment»), February 26, 2016 – Chisnau, Republica Moldova, 2016. – С. 21–24.

3. Тимошенко І. В. Процес демутуалізації товариств взаємного страхування та страхових кооперативів на міжнародних ринках страхових послуг / І.В.Тимошенко // Бізнес-Інформ. – 2014. – №11. – С. 269–273.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

4. Тимошенко І. В. Механізм функціонування товариств взаємного страхування і страхових кооперативів : перспективи розвитку в Україні / І. В. Тимошенко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011, №6 (51), частина 2. – С.173-179.

5. Тимошенко І. В. Кооперативна форма взаємного страхування як вид страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників / І. В. Тимошенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. Випуск 5. Частина 1.– 2014. – С.104-107.

6. Тимошенко І. В. Тенденції розвитку некомерційних форм страхування на північноамериканському ринку страхових послуг / І. В. Тимошенко // Вісник ОНУ ім. Мечникова. Серія : Економіка. Том 19. – Вип. 3/1. – Одеса, 2014. – С. 108-112.

7. Тимошенко І. Некомерційні форми страхування: європейський досвід / І. Тимошенко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2015. – № 2 (100). – С. 119-132

8. Тимошенко І. В. Тенденції кооперативного страхування на японському ринку страхових послуг / І. В.Тимошенко // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки : збірник наукових праць ; у 2-х част. – Чернівці : БДФЕУ, 2015. – С. 317-323. – 448 с.

9. Тимошенко І. В. Товариства взаємного страхування як форма страхового захисту суб'єктів малого підприємництва : зарубіжний досвід / І. В. Тимошенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Економіка і менеджмент». – Вип. 10. – 2015. – С. 51-55.

Публікації в інших виданнях:

10. Тимошенко І. В. Товариства взаємного страхування та страхові кооперативи як форма взаємодопомоги / І. В. Тимошенко // Кримський економічний вісник : Наук. журнал. Частина III. – 2013, № 1(2), лютий. – С. 95-98.

11. Тимошенко І. В. Ідентичність кооперативів у контексті ринкової економіки // Інноваційний розвиток економіки України : Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук / І. В. Тимошенко // Наукова організація Перспектива. –

Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – С. 266-270.

12. Тимошенко І. В. Товариства взаємного страхування та страхові кооперативи як професійні учасники ринку страхових послуг / І. В. Тимошенко // Особливості економічних процесів в умовах фінансової нестабільності : матеріали ХХ міжнар. наук.-прак. конф., (Львів, 23-24 листопада 2012 р.) : У 2-х ч. – ГО «Львівська економічна фундація». Львів : ЛЄФ, 2012. – С. 75-77.

13. Тимошенко І. В. Взаємне страхування на ринках зарубіжних країн / І. В. Тимошенко // Сучасна економічна наука : теорія та практика. Збірник тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-прак. конф. (м. Одеса, 26-27 жовтня 2012 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – Одеса : ЦЕДР, 2012. – С. 21-24.

14. Тимошенко І. В. Організаційно-правові форми взаємного страхування: ретроспективний погляд / І. В. Тимошенко // Проблеми та перспективи економіки в сучасному світі : матеріали ХУІІ між нар. наук.-прак. конф., (м. Київ, 30 листопада – 1 грудня 2012 р.) : У 2-х частинах / Київ : Аналітичний центр «Нова економіка», 2012. – Ч. I. – С. 12-14.

15. Тимошенко І. В. Взаємне страхування як умова розширення конкурентного середовища страхових послуг / І. В. Тимошенко // Конкурентоспроможність України : теорії, моделі, механізми: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (25 – 26 січня 2013 р. м. Дніпропетровськ) / ред. кол. В.М.Шаповал [та ін.] – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – С. 55-57

16. Тимошенко І. В. Взаємне страхування малого бізнесу як форма підтримки підприємництва / І. В. Тимошенко // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд. Збірник матеріалів міжнар. наук.-прак. конф., (м. Донецьк, 26 – 27 квітня 2013 р.). Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Донецьк : ГО «СТЕУ», 2013. – С. 9-12.

17. Тимошенко І. В. Організаційно-правові форми некомерційного страхування на європейському ринку страхових послуг / І. В. Тимошенко // Фінансово-економічний збалансований розвиток України: проблеми та шляхи їх подолання : матеріали міжнар. наук.-прак. конф., 12-13 вересня 2014 р. / Національний гірничий університет. – Дніпропетровськ: Видав. дім «Гельветика», 2014. – С. 87-90.

18. Тимошенко І. В. Демократизація ринку страхових послуг методами некомерційного страхування / І. В. Тимошенко // Структурні трансформації національних економік в умовах глобалізації : матер. міжнар. наук.-прак. конф. (м. Миколаїв, 31 жовтня 2014р.). – Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика», 2014.– С.125-128.

19. Тимошенко І. В. Некомерційні форми страхування та їх асоціації на зарубіжних ринках страхових послуг / І. В. Тимошенко // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали ХІ наук.-прак. конф. молодих вчених 28 березня 2016 року. – Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2016. – С. 264-267.

АНОТАЦІЯ

Тимошенко І.В. Некомерційні форми страхування на світовому фінансовому ринку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні

економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2017.

У роботі з'ясовано теоретичні та практичні аспекти зарубіжного досвіду функціонування некомерційних форм страхування в контексті потенційних можливостей їх застосування на українському страховому ринку для забезпечення його міжнародної конкурентоспроможності і подальшої інтеграції у світовий ринок страхових послуг. На основі аналізу виявлено їх місце у фінансовій системі зарубіжних країн, механізм їх державного регулювання, роль міжнародних і національних асоціацій у координації роботи цих організацій, вплив глобалізаційних тенденцій на некомерційних форм страхування та обґрунтовано перспективи їх розвитку. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між відсутністю некомерційних страхових товариств на вітчизняному страховому ринку та ефективністю надання страхових послуг, сприяло розробленню концепції розвитку некомерційних форм страхування. Запропоновано модель некомерційної страхової підтримки суб'єктів господарювання (малого підприємництва та фермерських господарств) в рамках євроінтеграційних процесів з урахуванням реальних умов української економіки.

Ключові слова: світовий фінансовий ринок, фінансова глобалізація, некомерційні форми страхування, асоціації товариств взаємного страхування і страхових кооперативів, євроінтеграція, демутуалізація.

АННОТАЦІЯ

Тимошенко И. В. Некоммерческие формы страхования на мировом финансовом рынке. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук (доктора философии) за специальностью 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2017.

В работе исследованы теоретические и практические аспекты зарубежного опыта функционирования некоммерческих форм страхования в контексте потенциальных возможностей их применения на украинском страховом рынке как составляющей глобального финансового рынка. На основе обобщения теоретических подходов к определению сущности страховой защиты на некоммерческой основе обоснованы концептуальные основы некоммерческого страхования, как специфической формы страховых отношений, выявлены организационно-правовые формы, принципы и особенности их деятельности, отличия от акционерных страховых компаний.

В диссертации проанализированы отраслевой аспект деятельности некоммерческих страховых организаций на международных страховых рынках, факторы их конкурентоспособности, особенности государственного регулирования в развитых странах, влияние тенденций глобализации на развитие некоммерческих форм страхования, роль международных и национальных ассоциаций взаимного и кооперативного страхования по превращению их во влиятельных игроков на мировом страховом рынке. Анализ этих процессов сопровождается выводом, что

некоммерческие страховые общества способствуют созданию разнообразия моделей страхования в макроэкономическом контексте, а их способность к быстрой адаптации в условиях перманентной экономической нестабильности и возрастающей конкуренции предопределяет укрепление позиций в страховом сегменте мирового финансового рынка и определяет динамику развития.

Установление причинно-следственных связей между отсутствием некоммерческих страховых обществ на отечественном страховом рынке и эффективностью страховой защиты, способствовало выводу о его структурной деформированности и необходимости разработки концептуальных подходов к развитию некоммерческих форм страхования, адаптированных к нормам европейского законодательства рамках евроинтеграционных процессов Украины. Предложена модель некоммерческой страховой поддержки субъектов хозяйствования (малого предпринимательства и фермерских хозяйств) с учетом реальных условий экономики Украины, что предполагает гармонизацию страхового рынка, увеличение его емкости и обеспечение реальной страховой защиты.

Ключевые слова: страховой сектор мирового финансового рынка, некоммерческие формы страхования, Международная федерация кооперативного и взаимного страхования, ассоциации обществ взаимного страхования и страховых кооперативов, евроинтеграция, глобализация, демутуализация.

ABSTRACT

Tymoshenko I.V. Non-profit insurance forms on the global financial market. – Qualifying scientific manuscript.

PhD Thesis in Economics, Specialization 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The research investigates theoretical and practical aspects of international experience of non-profit insurance forms functioning, within potential opportunities of their implementation on the Ukrainian market of insurance services for providing its competitiveness and further integration to the global market of insurance services. Basing on the analysis of non-profit insurance organizations functioning on the regional insurance market, their place in a socio-economic policy of foreign countries, the mechanism of their regulation, the role of international and national associations in coordinating their activity, the impact of globalization tendencies to the non-profit forms of insurance are revealed, the prospects of their development are justified. Finding connection between the absence of non-profit insurance societies on the national insurance market and the efficiency of providing the insurance services, has helped to develop a concept of non-profit insurance forms' development. The model of non-profit insurance support of economic entities (small businesses and farmer households) within the euro-integration processes, considering the real current economic conditions of Ukraine, is proposed.

Key words: global market of insurance services, non-profit forms of insurance, mutual and cooperative insurance associations, European integration, globalization, demutualization, state regulation.

ТИМОШЕНКО ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

**НЕКОМЕРЦІЙНІ ФОРМИ СТРАХУВАННЯ НА СВІТОВОМУ
ФІНАНСОВОМУ РИНКУ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук

Підписано до друку 26.05.2017.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.